บทที่ 4
ผลการศึกษาจากฐานทรัพยากรประมง

จากการรวบรวมข้อมูลที่ได้มาจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ และการปฏิบัติการจริงภายใต้โครงการวิจัยนี้ สามารถนำข้อมูลมาประมวลเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ ดังนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐาน

4.1.1 ลักษณะทั่วไปของจังหวัดปัตตานี

จังหวัดปัตตานี เป็นจังหวัดหนึ่งใน 14 จังหวัดภาคใต้ และเป็นจังหวัดหนึ่งใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีลักษณะเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง และสังคมจิตวิทยา เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 73 นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติ ดังนั้นจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้สภาพแวดล้อมทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และความคิดความเชื่อแตกต่างไปจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ นอกจากนี้จังหวัดปัตตานียังเป็นจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเลด้านทิศตะวันออกของภาคใต้ติดอ่าวไทย ระหว่างเส้นรุ้งที่ 06 องศา 35 ลิปดา ถึง 06 องศา 52 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 องศา 01 ลิปดา ถึง 101 องศา 45 ลิปดาตะวันออก และเป็นจังหวัดเดียวใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ไม่มีพรมแดนทางบกติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 1,100 กิโลเมตร

จังหวัดปัตตานีมีเนื้อที่ประมาณ 1,940.357 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,212,723 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 27 ของพื้นที่ภาคใต้ และร้อยละ 0.4 ของพื้นที่ทั้งประเทศ เป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็กเป็นอันดับ 2 ของภาคใต้รองจากจังหวัดภูเก็ต โดยอำเภอโคกโพธิ์เป็นอำเภอที่มีเนื้อที่มากที่สุดประมาณ 316.314 ตารางกิโลเมตร และอำเภอไม้แก่นมีเนื้อที่น้อยที่สุดประมาณ 55.201 ตารางกิโลเมตรจากจำนวนอำเภอทั้งหมด 12 อำเภอ และในส่วนของพื้นที่ชายฝั่งทะเลนั้น จังหวัดปัตตานีมีความยาวชายฝั่งทะเลประมาณ 116.40 กิโลเมตร ซึ่งตลอดแนวชายฝั่งทะเลจังหวัดปัตตานีมีชาวประมงพื้นบ้านอาศัยอยู่ถึง 50 หมู่บ้าน คิดเป็นจำนวนประชากรชาวประมงพื้นบ้านทั้งสิ้น 83,001 คน โดยชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดปัตตานีสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

(1) กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่ไม่ใช้เรือและเครื่องยนต์ ชาวประมงกลุ่มนี้จะใช้ความสามารถที่ตัวเองมีอยู่ในการหาสัตว์น้ำ เช่น การงมหอย หาหอยเสียบตามริมลำคลอง หรือทอดแหตามชายฝั่งทะเล เป็นต้น

(2) กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่มีเรือแต่ไม่มีเครื่องยนต์ จะเป็นลักษณะของเรือแจวหรือเรือพาย จะใช้เครื่องมือประมงที่หากินได้ง่าย ๆ เช่น แร้วดักปูดำ ลอบปูดำ อวนปลากระบอก เป็นต้น

Prince of Songkla University Pattani Campus

(3) กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่มีเรือและเครื่องยนต์ ซึ่งเป็นชาวประมงกลุ่มใหญ่ที่สุดของหมู่บ้าน จะมีเรือขนาดตั้งแต่ 5 – 10 เมตร เครื่องยนต์ที่ใช้มีขนาดตั้งแต่ 3 – 10 แรงม้า จะทำการประมงไม่ไกลจากฝั่งมากนัก คือ ห่างจากฝั่งไม่เกิน 7 กิโลเมตร ทั้งนี้เพราะขนาดของเรือและกำลังของเครื่องยนต์ทำให้ไม่สามารถออกไปไกลได้

4.1.2 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

พื้นที่เป้าหมายในการดำเนินโครงการวิจัยนี้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ พื้นที่เป้าหมายหลักและพื้นที่เป้าหมายรอง

4.1.2.1 พื้นที่เป้าหมายหลัก หมายถึง พื้นที่หลักในการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการประกอบไปด้วย

ตารางที่ 6 : พื้นที่เป้าหมายหลัก

ที่	หมู่บ้าน	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	จำนวนประชากร (คน)
1	ตันหยงเปาว์	4	ท่ากำชำ	หนองจิก	ปัตตานี	2,110
2	บางตาวา	1	บางตาวา	หนองจิก	ปัตตานี	750
3	บางตาวา	2	บางตาวา	หนองจิก	ปัตตานี	1,225
4	ตะโล๊ะสมิแล	2	แหลมโพธิ์	ยะหริ่ง	ปัตตานี	665
5	ปาตาบูดี	3	แหลมโพธิ์	ยะหริ่ง	ปัตตานี	2,289
6	ปาตาบาระ	1	ปะเสยะวอ	สายบุรี	ปัตตานี	921
7	ปาตาตีมอ	-	ตะลุบัน	สายบุรี	ปัตตานี	2,113
8	ละเวง	3	ดอนทราย	ไม้แก่น	ปัตตานี	827
9	ป่าไหม้	1	ดอนทราย	ไม้แก่น	ปัตตานี	874
10	รังมดแดง	2	ดอนทราย	ไม้แก่น	ปัตตานี	524
รวมจำนวนประชากร						**12,298**

4.1.2.2 พื้นที่เป้าหมายรอง หมายถึง พื้นที่ที่ได้รับผลเกี่ยวเนื่องจากการดำเนินโครงการทั้งผลด้านการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย , ผลด้านการฟื้นตัวของฐานทรัพยากร , ผลด้านการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ต่าง ๆ เป็นต้น ประกอบไปด้วย

Prince of Songkla University Pattani Campus

ตารางที่ 7 : พื้นที่เป้าหมายรอง

ที่	หมู่บ้าน	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	จำนวนประชากร (คน)
1	บางราพา	5	ท่ากำชำ	หนองจิก	ปัตตานี	685
2	สายหมอ	6	บางเขา	หนองจิก	ปัตตานี	395
3	ท่ายาลอ	4	ตุยง	หนองจิก	ปัตตานี	850
4	บางปลาหมอ	8	ตุยง	หนองจิก	ปัตตานี	625
5	บางปลาหมอ	2	รูสะมิแล	เมือง	ปัตตานี	669
6	รูสะมิแล	1 , 6	รูสะมิแล	เมือง	ปัตตานี	7,064
7	บานา	2 , 3	บานา	เมือง	ปัตตานี	1,847
8	ยูโย	8	บานา	เมือง	ปัตตานี	2,710
9	แหลมนก	9	บานา	เมือง	ปัตตานี	826
10	ปาเระ	1	บาราโหม	เมือง	ปัตตานี	732
11	ตันหยงลูโล๊ะ	1 , 2	ตันหยงลูโล๊ะ	เมือง	ปัตตานี	3,195
22	กำปงบูดี	1	แหลมโพธิ์	ยะหริ่ง	ปัตตานี	2,474
23	ดาโต๊ะ	4	แหลมโพธิ์	ยะหริ่ง	ปัตตานี	1,990
24	โต๊ะโสม	1	บางปู	ยะหริ่ง	ปัตตานี	1,563
25	บาลาดูวอ	2	บางปู	ยะหริ่ง	ปัตตานี	2,684
26	บางปู	3	บางปู	ยะหริ่ง	ปัตตานี	4,928
27	ปาตา	1	ตะโล๊ะกาโปร์	ยะหริ่ง	ปัตตานี	2,316
28	ท่าด่าน	3	ตะโล๊ะกาโปร์	ยะหริ่ง	ปัตตานี	1,525
29	ท่ากุน	4	ตะโล๊ะกาโปร์	ยะหริ่ง	ปัตตานี	1,202
30	ท่าพง	5	ตะโล๊ะกาโปร์	ยะหริ่ง	ปัตตานี	968
31	ปะนาเระ	1	ปะนาเระ	ปะนาเระ	ปัตตานี	2,808
32	โต๊ะแปะ	3	ปะนาเระ	ปะนาเระ	ปัตตานี	1,994
33	คาโต	5	ปะนาเระ	ปะนาเระ	ปัตตานี	1,855
34	บางมะรวด	1	บ้านกลาง	ปะนาเระ	ปัตตานี	1,680
35	ท่าชะเมา	2	บ้านกลาง	ปะนาเระ	ปัตตานี	662
36	แหลมแป้ง	8	บ้านกลาง	ปะนาเระ	ปัตตานี	1,221
37	น้ำบ่อ	2	น้ำบ่อ	ปะนาเระ	ปัตตานี	2,028
38	ท่าสู	3	น้ำบ่อ	ปะนาเระ	ปัตตานี	850

Prince of Songkla University Pattani Campus

ที่	หมู่บ้าน	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	จำนวนประชากร (คน)
39	เตราะหัก	4	น้ำบ่อ	ปะนาเระ	ปัตตานี	11,101
40	บางเก่าเหนือ	1	บางเก่า	สายบุรี	ปัตตานี	527
41	บางเก่าใต้	2	บางเก่า	สายบุรี	ปัตตานี	1,227
42	บางเก่าทะเล	3	บางเก่า	สายบุรี	ปัตตานี	421
43	บน	2	ปะเสยะวอ	สายบุรี	ปัตตานี	1,772
44	ปะเสยะวอ	3	ปะเสยะวอ	สายบุรี	ปัตตานี	880
45	ลุ่ม	7	ปะเสยะวอ	สายบุรี	ปัตตานี	1,172
46	บางตาหยาด	-	ตะลุบัน	สายบุรี	ปัตตานี	708
47	กระจูด	4	ไม้แก่น	ไม้แก่น	ปัตตานี	549
รวมจำนวนประชากร						**70,703**

4.1.3 ข้อมูลสำคัญของพื้นที่เป้าหมายหลักโครงการ

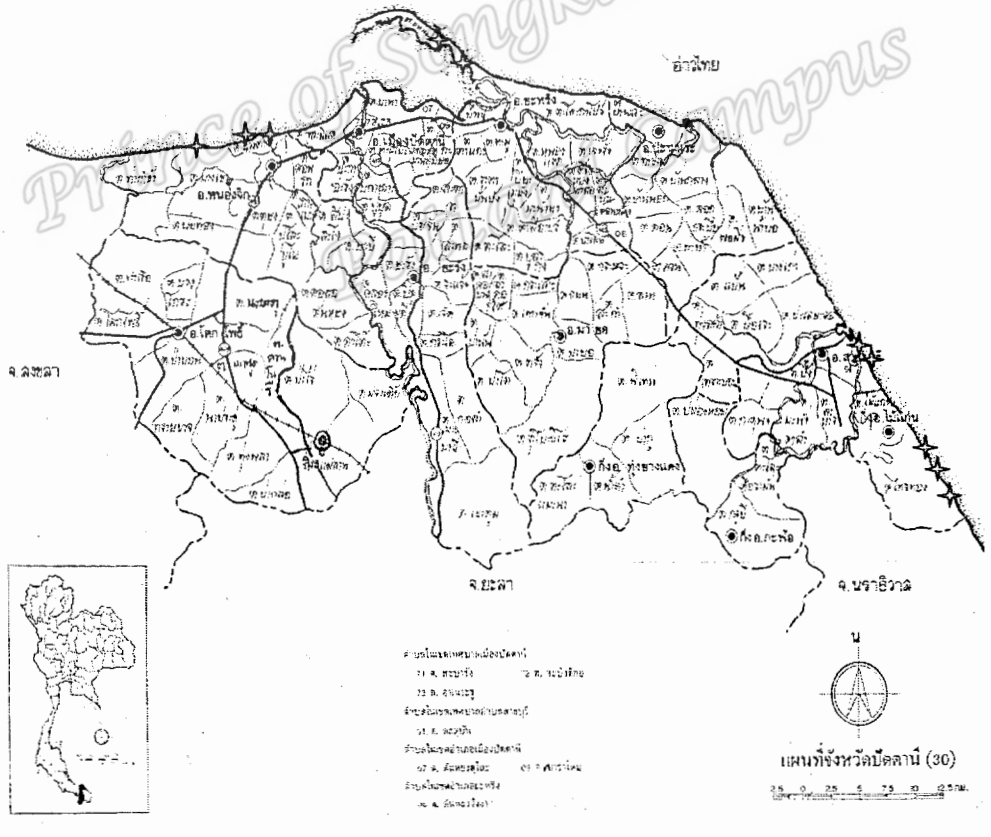

สัญลักษณ์ ✧ หมายถึงพื้นที่ชุมชนเป้าหมาย

แผนที่ที่ 1 : แผนที่จังหวัดปัตตานี

Prince of Songkla University Pattani Campus

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เป้าหมายหลักในโครงการ 10 ชุมชนสามารถนำเสนอในด้านต่าง ๆ เช่น ภูมิหลังของหมู่บ้าน , สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน , ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน , ลักษณะการประกอบอาชีพ , สภาพปัญหา , กลุ่มและเครือข่ายที่เป็นศักยภาพของชุมชน เป็นต้น

4.1.3.1 บ้านตันหยงเปาว์

1) ภูมิหลังของหมู่บ้าน

หมู่บ้านตันหยงเปาว์ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี คำว่า "ตันหยงเปาว์" เป็นภาษามลายู แปลว่า แหลมมะม่วง มาจากคำว่า "ตันหยง" ซึ่งหมายถึง แหลม และคำว่า "เปาว์" ซึ่งหมายถึง มะม่วง จากการสอบถามผู้อาวุโสในหมู่บ้านและตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า หมู่บ้านดังกล่าวตั้งขึ้นมาประมาณ 4 ช่วงอายุคน หรืออย่างน้อยประมาณ 200 ปี แต่ช่วงเวลาที่แน่ชัดไม่สามารถระบุได้ จากคำบอกเล่าของพ่อของผู้อาวุโสท่านหนึ่ง (เปาะสู) กล่าวว่าเดิมทีเดียวมีครัวเรือนเพียง 13 ครัวเรือน พื้นที่ตั้งหมู่บ้านตันหยงเปาว์เดิมมีลักษณะเป็นเกาะมีแม่น้ำล้อมรอบ บางส่วนของพื้นที่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านปัจจุบันกลายเป็นทะเลทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมชื่อ กำปงปาตา (บ้านปาตา) ตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านตันหยงเปาว์ประมาณ 2 กิโลเมตร แต่เนื่องจากการกัดเซาะของคลื่นลม ปัจจุบันหมู่บ้านดังกล่าวไม่เหลือร่องรอยให้เห็นอีกแล้ว ประชากรที่อยู่เดิมส่วนหนึ่งย้ายมาอยู่ในพื้นที่ตันหยงเปาว์ บางส่วนก็ย้ายไปยังพื้นที่อื่น ๆ

ปัจจุบันหมู่บ้านตันหยงเปาว์มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 283 ครัวเรือน ประชากรรวมประมาณ 2,110 คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีอยู่หนึ่งครอบครัวที่นับถือศาสนาพุทธ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นหลัก โดยในปัจจุบันมีเรือประมงในหมู่บ้านทั้งหมด 116 ลำ

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

หมู่บ้านตันหยงเปาว์ตั้งอยู่บนที่ราบชายฝั่งของอ่าวปัตตานี โดยมีอาณาเขตเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอ่าวปัตตานี
ทิศใต้	ติดต่อกับพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งเป็นป่าอนุรักษ์ มีแนวคลองตันหยงเปาว์คั่นระหว่างหมู่บ้านและป่าชายเลน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับหมู่บ้านแคนา ตำบลบางเขา อำเภอหนองจิก
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับหมู่บ้านบางราพา ตำบลท่ากำชำ อำเภอหนองจิก

สภาพทั่วไปของพื้นที่ในหมู่บ้าน ทางด้านทิศตะวันออกจะเป็นพื้นที่ว่างเปล่าและสวนมะพร้าว ทางด้านทิศเหนือเป็นหาดทราย สวนมะพร้าว พื้นที่ว่างเปล่าและพื้นที่นากุ้ง ทางด้านตะวันตกเป็นพื้นที่นากุ้งและพื้นที่ป่าปลูก ส่วนทางด้านทิศใต้เป็นที่ตั้งชุมชน โดยแนวการวางตัวของพื้นที่ชุมชนจะอยู่ในแนวตะวันตก ถึงตะวันออก ขนานไปตามแนวคลองตันหยงเปาว์ และคลองท่ายามู

Prince of Songkla University Pattani Campus

3) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

การดำรงชีวิตของชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันจะเห็นได้จากถ้ามีเรือประมงของชาวบ้านคนใดเสียในระหว่างการออกทะเลหรือมีอุปสรรคเจอมรสุมก็จะช่วยเหลือกันโดยไม่คิดค่าแรงใด ๆ ทั้งสิ้นและถ้ามีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนก็จะมีการรวมกลุ่มพูดคุยถึงปัญหาและพยายามหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน การดำรงชีวิตจะมีความเคร่งครัดในหลักศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่ในหมู่บ้านจะเป็นการให้ความเคารพนับถือ เชื่อฟังผู้ใหญ่ ด้านการประกอบอาชีพในครอบครัวก็มีการ แบ่งงานกันทำ คือ ผู้ชายออกเรือ ผู้หญิงเป็นแม่บ้าน แต่บางครอบครัวผู้หญิงจะออกไปช่วยทำประมงด้วย ถือเป็นการช่วยเหลือกันในครอบครัว เวลาว่างก็จะมีการพูดคุยกันที่ร้านน้ำชา ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นศูนย์รวมของคนในหมู่บ้าน ในการพบปะพูดคุยถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ส่วนการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาก็ใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลางและเป็นสถานที่ที่สามารถพบปะพูดคุยกันได้ในทุกวันศุกร์เช่นกัน ชาวบ้านมีโอกาสได้รับรู้เรื่องราวของชุมชนได้จากการเข้ามาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน รวมทั้งการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา

ด้านความสัมพันธ์ที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างเจ้าของแพปลากับชาวบ้าน คือ ถ้าชาวบ้านคนใดไม่มีเงินในการซื้อเครื่องมือในการทำการประมงก็สามารถไปขอยืมจากเจ้าของแพปลาได้โดยที่ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย เมื่อๆไหร่มีเงินก็จะส่งคืน แต่เงื่อนไขของการยืมก็มีอยู่ว่าจะต้องนำสัตว์น้ำที่ได้ไปขายให้กับแพปลาที่ให้ยืมเงินมาและการขายสัตว์น้ำให้กับแพปลาที่มีในหมู่บ้านชาวบ้านก็จะขายให้กับเจ้าประจำไม่มีปัญหาในเรื่องความขัดแย้งในการแย่งชิงหรือตัดหน้ากันในการรับซื้อปลา เพราะเจ้าของแพปลาเป็นญาติพี่น้องกัน

4) การประกอบอาชีพ

หมู่บ้านตันหยงเปาว์เป็นชุมชนที่มีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพอยู่ติดกับทะเล ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการประมงแบบพื้นบ้านเป็นหลัก อาชีพเสริมของคนในชุมชน คือ การเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง

เครื่องมือประมงพื้นบ้าน เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางความคิดที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชุมชนเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสอดคล้องกับธรรมชาติของท้องทะเล ฤดูกาล และลักษณะอุปนิสัยของสัตว์น้ำที่จับด้วย

ลักษณะเครื่องมือแต่ละชนิดได้ถูกออกแบบและสร้างขึ้นมา เพื่อเลือกจับสัตว์น้ำตามประเภทและฤดูต่าง ๆ โดยไม่ทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งเพาะฟักของสัตว์น้ำวัยอ่อน เครื่องมือประมงพื้นบ้านเป็นเครื่องมือประจำที่ขนาดเล็ก ใช้ดักจับสัตว์น้ำเฉพาะชนิดและเฉพาะขนาดตามฤดูกาลต่าง ๆ

เครื่องมือประมงพื้นบ้านของบ้านตันหยงเปาว์ที่สูญหายไปแล้ว ได้แก่ อวนปลาหลังเขียว , อวนทับตลิ่ง อวนช้อนกุ้งเคย , โป๊ะ , อวนปาแย , อวนปลาข้างเหลือง และอวนปลาจาระเม็ด ลักษณะเครื่องมือรุ่นเก่านี้จะต้องใช้เครื่องล่อเพื่อให้ปลามารวมฝูงกัน เช่น อวนปลาหลังเขียว ซึ่งใช้เรือใบ จะต้องใช้

Prince of Songkla University Pattani Campus

แรงงาน 5 – 6 คน ซึ่งใน สมัยก่อนจะมีเรือจำนวนน้อย แต่แรงงานคนที่ใช้ในการทำการประมงเป็นจำนวนมาก จึงต้องวางซั้งเพื่อเป็นการล่อให้ปลามารวมฝูงกัน

เครื่องมือประมงพื้นบ้านที่ยังใช้อยู่ในปัจจุบันมีอยู่หลายชนิดและยังคงรักษาไว้ซึ่งเงื่อนไขที่ต้องอาศัยสภาพธรรมชาติของสัตว์น้ำ ฤดูกาล ธรรมชาติของท้องทะเล กระแสน้ำ กระแสลมและมีกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ต่าง ๆ เช่น

1. อวนลอยกุ้ง 3 ชั้น ใช้จับกุ้งแชบ๊วยและกุ้งหวาย ในช่วงเดือนตุลาคม และช่วงเดือนมกราคมถึงมีนาคม คือ ช่วงก่อนมรสุม 1 เดือน และหลังมรสุม 3 เดือนอวนชนิดนี้จะใช้วางในเขตน้ำลึกน้อยกว่า 8 เมตร ซึ่งเป็นเขตชายฝั่ง

2. อวนจมปู ใช้จับปูม้า อวนชนิดนี้ใช้วางในบริเวณน้ำลึก 4 – 14 เมตร ระยะห่างจากฝั่ง 1 – 5 กิโลเมตร

3. โพงพาง ใช้จับกุ้งขาว กุ้งแสม และกุ้งเคย ช่วงเวลาที่ใช้เดือนตุลาคม ถึงกุมภาพันธ์ การวางโพงพางต้องวางกลางคืน

5) สภาพปัญหา

- ปัญหาเครื่องมือประมงที่ทำลายทรัพยากร ประเภท อวนรุน และอวนลาก

ในอดีตหมู่บ้านตันหยงเปาว์เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน มีการทำอวนกันเองโดยใช้ด้ายดิบ และใช้เปลือกไม้มาย้อมอวนทำให้อวนมีความทนทาน สามารถใช้งานได้นานหลายปี ชาวบ้านสามารถประกอบอาชีพได้โดยการพึ่งพิงฐานทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก

ต่อมาเมื่อมีอวนรุน อวนลากเข้ามา ทำการประมงในพื้นที่บริเวณหน้าหมู่บ้านตันหยงเปาว์ ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนจากการทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำและทำลายเครื่องมือการทำประมงของชาวบ้าน ชาวบ้านมีความพยายามที่จะแก้ปัญหาด้วยการออกไปต่อสู้กับเครื่องมือประเภทอวนรุนและอวนลาก แต่ก็ไม่ได้ผล เพราะมีกำลังน้อย และเจ้าของเรืออวนรุนส่วนใหญ่เป็นผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ชาวบ้านจึงรวมตัวกันโดยมีการพูดคุยกันตามร้านน้ำชา เพื่อพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และได้มีการยื่นหนังสือถึงนายอำเภอเกี่ยวกับปัญหาที่ชาวประมงพื้นบ้านประสบ แต่ทางอำเภอกลับไม่เข้าใจว่าเรือประมงพื้นบ้านเป็นอย่างไร เข้าใจว่าเป็นเรือประมงพาณิชย์ หลังจากนั้นชาวบ้านก็มีการรวมตัวกันเป็นชมรมชาวประมงพื้นบ้านสามอำเภอ คือ อำเภอหนองจิก อำเภอปะนาเระ และอำเภอยะหริ่ง และหลังจากนั้นชาวบ้านก็มีการเก็บข้อมูลพื้นฐานของชาวประมงพื้นบ้าน เพื่อทำความเข้าใจกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้าใจว่าชาวประมงพื้นบ้านคือใครและกำลังประสบปัญหาอะไร

หลังจากนั้นชาวประมงพื้นบ้านก็มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ โดยกิจกรรมแรกเริ่มที่ได้ดำเนินการ คือ การจัดทำปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน แต่ทางนายอำเภอหนองจิกในสมัยนั้นไม่เห็นด้วย เพราะเข้าใจว่าเป็นการทิ้งขยะในทะเล แต่ต่อมาได้มีการติดต่อและเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดมาเป็นประธานในการจัดทำซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน หลังจากออกไปวางซั้งได้ไม่นานซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้านที่ไปวางร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีก็ถูกอวนรุนทำลายจนหมด

Prince of Songkla University Pattani Campus

จากผลที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านเริ่มมีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสัตว์น้ำ รวมทั้งรายได้และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการทำการประมงและสรุปข้อมูลเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีก็เข้าใจและได้มีโครงการจัดทำปะการังเทียมแบบพื้นบ้านร่วมกับชาวบ้าน แต่เมื่อถึงฤดูมรสุมสัตว์น้ำเริ่มมีมากขึ้น อวนรุนก็เข้ามาอีก ชาวบ้านก็ได้เข้าพบผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีอีกครั้ง และเสนอว่าการทำซั้งปะการังเทียมอย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้ จะต้องมีมาตรการการลาดตระเวนและตรวจจับด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีก็เห็นด้วยและได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาในหมู่บ้าน เพื่อร่วมกันตรวจจับร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งตอนนั้นเรืออวนรุนก็ลดน้อยลง แต่ต่อมาการออกตรวจจับน้อยลงทำให้เรืออวนรุนสามารถออกทำการประมงได้ดังเดิม หลังจากนั้นทางชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีได้พยายามผลักดันให้มีการยกเลิกการทำการประมงอวนรุนในจังหวัดปัตตานีโดยการทำความเข้าใจและบอกเล่าเรื่องราวให้บุคคลภายนอกได้รับรู้เพื่อเป็นการหาเพื่อ และได้มีการประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เรื่องห้ามใช้เครื่องมืออวนรุนประกอบกับเรือยนต์ทำการประมงในท้องที่จังหวัดปัตตานี ลงวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2541 ซึ่งประกาศ ฉบับนี้ไม่มีแผนที่แนบท้ายประกาศ ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างจริงจัง ประกอบกับทางผู้ประกอบการอวนรุนได้มีการขอผ่อนผันการบังคับใช้กฎหมายไปอีก 2 ปี ทางชาวประมงพื้นบ้านก็ยอมรับเงื่อนไขนั้น เพราะคิดว่าหลังจากที่มีการผ่อนผันไปแล้ว 2 ปี เรืออวนรุนคงจะไม่มีในพื้นที่จังหวัดปัตตานี แต่เมื่อเวลาผ่านไป 2 ปี ชาวประมงพื้นบ้านก็ได้มีการทวงถามสัญญากับทางจังหวัดปัตตานี แต่ก็ไม่ได้คำตอบที่ชัดเจน จากเหตุการณ์ครั้งนี้นำไปสู่การชุมนุมอย่างสงบของชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีที่หน้าศาลากลางจังหวัดปัตตานี โดยการชุมนุมในครั้งนี้ได้มีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ลงมาเจรจาและทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันระหว่างชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี จากข้อตกลงที่ได้ทำร่วมกันก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ เรืออวนรุนก็ยังลักลอบทำการประมงอยู่ การลาดตระเวนเฝ้าระวังก็ไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่องหลังจากนั้นชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีก็ได้มีการผลักดันออย่างต่อเนื่องและได้มีการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคมต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง และเมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2546 ทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ออกประกาศกระทรวง เรื่อง ห้ามมิให้ใช้เครื่องมืออวนรุนประกอบกับเรือยนต์ในท้องที่จังหวัดปัตตานี ซึ่งประกาศฉบับดังกล่าวได้มีแผนที่แนบท้ายประกาศอย่างชัดเจน ทำให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ส่งผลทำให้เรืออวนรุนลดจำนวนลง จากการใช้มาตรการการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร รวมทั้งการออกลาดตระเวนและเฝ้าระวังชายฝั่งส่งผลให้ทรัพยากรสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

- ปัญหาการกัดเซาะพื้นที่ชายฝั่ง บ้านตันหยงเปาว์

หมู่บ้านตันหยงเปาว์เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีปัญหาเรื่องการกัดเซาะชายฝั่งทะเลเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา และทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ โดยแต่ละปีชายหาดจะถูกกัดเซาะไปประมาณ 10 – 15 เมตร โดยสาเหตุของการกัดเซาะชายฝั่งเกิดจากการสร้างเขื่อนกั้นทราย เพื่อแก้ไขปัญหาปากคลองปิด ส่งผลให้เกิดการกักทรายและทำให้พื้นที่ด้านหลังเขื่อนถูกกัดเซาะอย่างรุนแรง รวมทั้งคลื่นลม

Prince of Songkla University Pattani Campus

ทะเลและกระแสน้ำที่มีความรุนแรงยิ่งขึ้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวยังอยู่ในระหว่างการปรึกษาหารือร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่อไป

6) กลุ่มและเครือข่ายที่เป็นศักยภาพของชุมชน

- ชมรมชาวประมงพื้นบ้านบ้านตันหยงเปาว์
- กลุ่มเลี้ยงหอยแมลงภู่
- กลุ่มเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง
- กลุ่มถักอวน
- กลุ่มซ่อมอวน
- กลุ่มคณะกรรมการโรงเรียน
- กลุ่มคณะกรรมการมัสยิด
- กลุ่มโรงเรียนตาดีกา
- กลุ่ม อ สม.

4.1.3.2 บ้านปากบางตาวา

1) ภูมิหลังของหมู่บ้าน

หมู่บ้านปากบางตาวา ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลบางตาวา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี หมู่บ้านปากบางตาวามีพื้นที่อยู่ติดกับชายฝั่งทะเล แต่ปรากฏว่ามีน้ำจืดตลอดปี ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่า "ปากบางน้ำจืด"

ปัจจุบันหมู่บ้านปากบางตาวา มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 150 ครัวเรือน ประชากรรวมประมาณ 750 คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นหลักและรับจ้างเป็นอาชีพรองลงมา

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

หมู่บ้านปากบางตาวาอยู่บนที่ราบชายฝั่งของอ่าวปัตตานี โดยมีอาณาเขตเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับทะเลหลวง
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลตุยง อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับคลองท่ายาลอ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลบางเขา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

สภาพทั่วไปของพื้นที่ในหมู่บ้าน บ้านเรือนของประชาชนจะตั้งเป็นแนวเดียวกับทะเล ซึ่งมีพื้นที่ว่างเปล่าซึ่งในอดีตมีการทำนากุ้ง แต่ปัจจุบันส่วนใหญ่ได้มียกเลิกไปแล้ว สภาพของพื้นดินไม่เหมาะสมที่จะเพาะปลูก เพราะดินส่วนใหญ่จะเป็นดินเหนียว

Prince of Songkla University Pattani Campus

3) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

การดำรงชีวิตของคนในชุมชนเป็นลักษณะแบบเรียบง่ายและมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คนในชุมชนส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่ในร้านน้ำชาเป็นสถานที่พบปะพูดคุย เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ เช่น ข้อมูลด้านการประมง คือ จะบอกเล่ากับเพื่อนบ้านว่าพื้นที่ใดมีสัตว์น้ำ โดยที่ไม่หวงแหน รวมทั้งสอนวิธีการทำเครื่องมือชนิดต่าง ๆ ให้กับคนรุ่นใหม่ ๆ ที่ต้องการประกอบอาชีพประมง

ด้านความสัมพันธ์ที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างเจ้าของแพปลากับชาวบ้าน คือ ถ้าชาวบ้านคนใดไม่มีเงินในการซื้อเครื่องมือในการทำการประมงก็สามารถไปขอยืมจากเจ้าของแพปลาได้ โดยที่ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย เมื่อๆไหร่มีเงินก็จะส่งคืน แต่เงื่อนไขของการยืมก็มีอยู่ว่าจะต้องนำสัตว์น้ำที่ได้ไปขายให้กับแพปลาที่ให้ยืมเงินมาและการขายสัตว์น้ำให้กับแพปลาที่มีในหมู่บ้านชาวบ้านก็จะขายให้กับเจ้าประจำไม่มีปัญหาในเรื่องความขัดแย้งในการแย่งชิงหรือตัดหน้ากันในการรับซื้อปลา เพราะเจ้าของแพปลาเป็นญาติพี่น้องกัน

4) การประกอบอาชีพ

หมู่บ้านปากบางตาวาเป็นชุมชนที่มีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพอยู่ติดกับทะเล ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการประมงแบบพื้นบ้านเป็นหลัก

เครื่องมือประมงพื้นบ้าน เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางความคิดที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชุมชนเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสอดคล้องกับธรรมชาติของท้องทะเล ฤดูกาล และลักษณะอุปนิสัยของสัตว์น้ำที่จับด้วย

เครื่องมือประมงที่นิยมใช้ในปัจจุบันได้แก่

1. อวนลอยกุ้ง 3 ชั้น ใช้จับกุ้งแชบ๊วยและกุ้งหวาย ในช่วงเดือนตุลาคม และช่วงเดือนมกราคมถึงมีนาคม คือ ช่วงก่อนมรสุม 1 เดือน และหลังมรสุม 3 เดือนอวนชนิดนี้จะใช้วางในเขตน้ำลึกน้อยกว่า 8 เมตร ซึ่งเป็นเขตชายฝั่ง

2. อวนจมปู ใช้จับปูม้า อวนชนิดนี้ใช้วางในบริเวณน้ำลึก 4 – 14 เมตร ระยะห่างจากฝั่ง 1 – 5 กิโลเมตร

3. อวนปลาหลังเขียว

5) สภาพปัญหา

- ปัญหาเครื่องมือประมงที่ทำลายทรัพยากร ประเภท อวนรุน และอวนลาก

ซึ่งปัญหาอวนรุน อวนลากเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมายาวนาน ในส่วนของชาวประมงพื้นบ้านบ้านปากบางตาวาจะร่วมกับออกลาดตระเวนและร่วมกิจกรรมต่าง ๆร่วมกับทางหมู่บ้านตันหยงเปาว์ เพราะเป็นพื้นที่อยู่ใกล้เคียงกัน รวมทั้งมีปัญหาเหมือนกัน

6) กลุ่มและเครือข่ายที่เป็นศักยภาพของชุมชน

- ชมรมชาวประมงพื้นบ้านบ้านปากบางตาวา
- กลุ่มเลี้ยงหอยแมลงภู่

Prince of Songkla University Pattani Campus

- กลุ่มคณะกรรมการโรงเรียน
- กลุ่มคณะกรรมการมัสยิด
- กลุ่มโรงเรียนตาดีกา
- กลุ่ม อสม.

4.1.3.3 บ้านบางตาวา

1) ภูมิหลังของหมู่บ้าน

หมู่บ้านบางตาวา ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลบางตาวา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี หมู่บ้านบางตาวามีพื้นที่อยู่ติดกับชายฝั่งทะเลและลำคลอง

ปัจจุบันหมู่บ้านบางตาวา มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 245 ครัวเรือน ประชากรรวมประมาณ 1,225 คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นหลักและรับจ้างเป็นอาชีพรองลงมา

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

หมู่บ้านบางตาวาอยู่บนที่ราบชายฝั่งของอ่าวปัตตานี โดยมีอาณาเขตเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับทะเลหลวง
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลตุยง อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับคลองท่ายาลอ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี

สภาพทั่วไปของพื้นที่ในหมู่บ้าน บ้านเรือนของประชาชนจะตั้งเป็นแนวเดียวกับทะเล สภาพของพื้นดินไม่เหมาะสมที่จะเพาะปลูก เพราะดินส่วนใหญ่จะเป็นดินเหนียว

3) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

การดำรงชีวิตของคนในชุมชนเป็นลักษณะแบบเรียบง่ายและมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คนในชุมชนส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่ในร้านน้ำชาเป็นสถานที่พบปะพูดคุย เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ เช่น ข้อมูลด้านการประมง คือ จะบอกเล่ากับเพื่อนบ้านว่าพื้นที่ใดมีสัตว์น้ำ โดยที่ไม่หวงแหน รวมทั้งสอนวิธีการทำเครื่องมือชนิดต่าง ๆ ให้กับคนรุ่นใหม่ ๆ ที่ต้องการประกอบอาชีพประมง

ด้านความสัมพันธ์ที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างเจ้าของแพปลากับชาวบ้าน คือ ถ้าชาวบ้านคนใดไม่มีเงินในการซื้อเครื่องมือในการทำการประมงก็สามารถไปขอยืมจากเจ้าของแพปลาได้โดยที่ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย เมื่อๆ ไหร่มีเงินก็จะส่งคืน แต่เงื่อนไขของการยืมก็มีอยู่ว่าจะต้องนำสัตว์น้ำที่ได้ไปขายให้กับแพปลาที่ให้ยืมเงินมาและการขายสัตว์น้ำให้กับแพปลาที่มีในหมู่บ้านชาวบ้านก็จะขายให้กับเจ้าประจำไม่มีปัญหาในเรื่องความขัดแย้งในการแย่งชิงหรือตัดหน้ากันในการรับซื้อปลา เพราะเจ้าของแพปลาเป็นญาติพี่น้องกัน

Prince of Songkla University Pattani Campus

4) การประกอบอาชีพ

หมู่บ้านบางตาวาเป็นชุมชนที่มีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพอยู่ติดกับทะเลและลำคลอง ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการประมงแบบพื้นบ้านเป็นหลัก รองลงมาก็เป็นอาชีพรับจ้าง

เครื่องมือประมงที่นิยมใช้ในปัจจุบันได้แก่

1. อวนลอยกุ้ง 3 ชั้น ใช้จับกุ้งแชบ๊วยและกุ้งหวาย ในช่วงเดือนตุลาคม และช่วงเดือนมกราคมถึงมีนาคม คือ ช่วงก่อนมรสุม 1 เดือน และหลังมรสุม 3 เดือนอวนชนิดนี้จะใช้วางในเขตน้ำลึกน้อยกว่า 8 เมตร ซึ่งเป็นเขตชายฝั่ง

2. อวนจมปู ใช้จับปูม้า อวนชนิดนี้ใช้วางในบริเวณน้ำลึก 4 – 14 เมตร ระยะห่างจากฝั่ง 1 – 5 กิโลเมตร

3. อวนปลาหลังเขียว

5) สภาพปัญหา

ปัญหาเครื่องมือประมงที่ทำลายทรัพยากร ประเภท อวนรุน และอวนลาก ซึ่งปัญหาอวนรุนอวนลากเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมายาวนาน ในส่วนของชาวประมงพื้นบ้านบ้านปากบางตาวาจะร่วมกับออกลาดตระเวนและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับทางหมู่บ้านตันหยงเปาว์ เพราะเป็นพื้นที่อยู่ใกล้เคียงกัน รวมทั้งมีปัญหาเหมือนกัน

6) กลุ่มและเครือข่ายที่เป็นศักยภาพของชุมชน

- ชมรมชาวประมงพื้นบ้านบ้านบางตาวา
- กลุ่มเลี้ยงหอยแมลงภู่
- กลุ่มคณะกรรมการโรงเรียน
- กลุ่มคณะกรรมการมัสยิด
- กลุ่มโรงเรียนตาดีกา
- กลุ่ม อสม.

4.1.3.4 บ้านตะโล๊ะสมิแล

1) ภูมิหลังชุมชน

หมู่บ้านตะโล๊ะสมิแล ปัจจุบันตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 2 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี คำว่า “ตะโล๊ะสมิแล” เป็นภาษามลายูท้องถิ่นแปลว่า อ่าวปลาดุก ปัจจุบันหมู่บ้านตะโล๊ะสมิแล มีครัวเรือนประมาณ 102 ครัวเรือน ประชากรรวมประมาณ 665 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นหลัก โดยในปัจจุบันมีเรือประมงทั้งหมด 80 ลำ

ในอดีตบ้านตะโล๊ะสมิแลยังไม่มีการสร้างถนนสัญจรไปมาระหว่างหมู่บ้านถึงอำเภอยะหริ่ง ชาวบ้านจะเดินทางโดยการใช้เรือเป็นพาหนะเพื่อข้ามฟากไปบ้านปาเระ เพราะบ้านปาเระเป็นศูนย์รวมการซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าของชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียง

Prince of Songkla University Pattani Campus

2) สภาพทั่วไปของชุมชน

หมู่บ้านตะโล๊ะสมิแล ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบชายฝั่งของอ่าวปัตตานี โดยมีอาณาเขตเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับทะเลทางฝั่งอ่าวไทย
ทิศใต้	ติดต่อกับอ่าวบางปู
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลตะโล๊ะกาโปร์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอ่าวปัตตานี

สภาพทั่วไปของพื้นที่ในหมู่บ้าน สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ป่าชายเลน เป็นป่าโกงกาง เป็นแนวยาวขนานกับหมู่บ้าน

2. ที่ราบริมฝั่งทะเล จะเป็นลักษณะของดินทราย เป็นที่ตั้งบ้านเรือและปลูกไม้ผลประเภทมะพร้าวและเลี้ยงสัตว์ ลักษณะการตั้งบ้านเรือนเกาะกลุ่มกัน ประชากรส่วนใหญ่จะเป็นคนพื้นเพเดิม

3) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพึ่งพาอาศัยของคนในชุมชนเริ่มต้นจากการถ่ายทอดความรู้ในการทำเครื่องมือที่ใช้ในการทำประมง เช่น การทำเครื่องมือประมง การดูลักษณะของดินฟ้าอากาศ อุปนิสัยของสัตว์น้ำแต่ละชนิดว่าชอบอยู่ในลักษณะพื้นที่แบบใด ดินโคลนหรือว่าดินทราย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่จำเป็นที่ชาวประมงพื้นบ้านต้องเรียนรู้ เพื่อนำไปปฏิบัติ ซึ่งการถ่ายทอดวิธีการเหล่านี้เป็นการถ่ายทอดจากพ่อสู่ลูกหรือไม่ก็จากผู้อาวุโสในชุมชนที่มีประสบการณ์ในการทำการประมง ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้จะมีการถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่น เพื่อเป็นการใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพต่อไป

อีกประเด็นหนึ่งที่เห็นได้ชัดจากการพึ่งพาอาศัยของคนในชุมชน คือ การบอกเล่าถึงพื้นที่ที่ทำการประมงว่าบริเวณใดที่มีสัตว์น้ำในช่วงนั้น ๆ ซึ่งชาวประมงพื้นบ้านจะไม่หวงแหนพื้นที่การทำการประมง ถ้าเครื่องมือที่ใช้เป็นเครื่องมือประมงที่ไม่ทำลายทรัพยากรและในทางกับกันถ้าเครื่องมือทำลายทรัพยากรไปทำการประมงบริเวณดังกล่าว ชาวประมงพื้นบ้านก็จะร่วมกันออกลาดตระเวนและตรวจจับเรือประมงที่กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวเป็นความร่วมมือที่ชาวประมงพื้นบ้านทุกคนร่วมกันดูแลทรัพยากร ในกรณีของชาวประมงพื้นบ้านจากหมู่บ้านอื่น ๆ มาทำการประมงบริเวณหน้าหมู่บ้านก็ไม่มีปัญหาอะไร ถ้าบุคคลนั้นทำการประมงด้วยเครื่องมือประมงแบบพื้นบ้านหรือเครื่องมือประมงที่ไม่ทำลายทรัพยากร เพราะชาวประมงพื้นบ้านมองว่าทรัพยากรสัตว์น้ำเป็นของทุกคน ทุกคนสามารถนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ และไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับบุคคลอื่น ๆ

4) การประกอบอาชีพ

หมู่บ้านตะโล๊ะสมิแลเป็นชุมชนที่มีที่ตั้งที่ขนาบข้างไปด้วยทะเลในอ่าวและทะเลนอก ซึ่งส่งผลให้ชาวประมงในพื้นที่นี้สามารถทำการประมงได้ตลอดทั้งปี โดยการสลับช่วงเวลาในการออกทำการ

Prince of Songkla University Pattani Campus

ประมง โดยช่วงเดือนมิถุนายน ถึงเดือนตุลาคมทำการประมงบริเวณทะเลนอกและเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนพฤษภาคมทำการประมงบริเวณทะเลใน ซึ่งเครื่องมือที่นิยมใช้ในการทำการประมงจะเป็นอวนกุ้งและอวนปลา สัตว์น้ำที่ชาวประมงพื้นบ้านจับได้จะเป็นปลากระบอก ปลาซา กุ้งหวาย กุ้งแชบ๊วย เป็นหลัก

เครื่องมือประมงในอดีตที่ชาวบ้านในหมู่บ้านตะโล๊ะสมิแลใช้ได้แก่

1. อวนชัก เป็นอวนที่มีความยาวประมาณ 5 วา ใช้แรงงานในการทำประมง จำนวน 3 คน ซึ่งในการแบ่งส่วนแบ่งจะแบ่งเป็น 3 ส่วนเท่า ๆ กัน ในปัจจุบันเครื่องมือชนิดนี้ไม่ได้ถูกนำไปใช้ แล้วเพราะมีเครื่องมืออวนกุ้งเข้ามาแทนที่

2. อวนสงขลา เป็นอวนที่มีความยาว 20 เมตร ความลึกประมาณ 3 เมตร ตาอวนที่ใช้ขนาด 4 เซนติเมตร เป็นอวนชั้นเดียว ใช้จับปลากระบอกและปลาซา ใช้แรงงานคนในการทำประมง จำนวน 7 คน การแบ่งส่วนแบ่งจะแบ่งเป็น 9 ส่วน คือ 7 ส่วนเป็นของแรงงาน 7 คน ๆ ละส่วน อีก 2 ส่วน เป็นส่วนของเรือ 1 ส่วน เป็นของแรงงานที่ลงไปวางอวนในน้ำ จำนวน 2 คน ๆ ละ ครึ่งส่วน

3. ยกยอ เป็นเครื่องมือที่ที่ใช้แรงงานคนทั้งหมด 20 คน และจะใช้เรือในการทำประมงทั้งหมด 5 ลำ โดยใช้เรือ 4 ลำในการจับยอแต่ละมุม และส่วนลำที่ 5 ช่วยทำให้ยอจมลง

เครื่องมือประมงในปัจจุบันที่ชาวบ้านในหมู่บ้านตะโล๊ะสมิแลใช้ได้แก่

1. อวนลอยกุ้ง 3 ชั้น ใช้จับสัตว์น้ำประเภทกุ้งแชบ๊วย ช่วงเดือนตุลาคม , เดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม คือ ช่วงมรสุม 1 เดือน และหลังมรสุม 3 เดือน ชาวประมงพื้นบ้านจะใช้เครื่องมือชนิดนี้ อวนชนิดนี้จะใช้วางในบริเวณน้ำลึกไม่เกิน 8 เมตร ซึ่งเป็นเขตชายฝั่ง

2. อวนจมปู เป็นอวนที่ใช้จับปูม้า อวนชนิดนี้ใช้วางบริเวณน้ำลึกประมาณ 4 – 14 เมตร ระยะห่างจากฝั่ง 1 – 5 กิโลเมตร

3. อวนปลา เป็นอวนที่ใช้จับปลากระบอกและปลาซา โดยอวนชนิดนี้จะนิยมวางในอ่าวปัตตานี เพราะบริเวณดังกล่าวเป็นดินโคลนและเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ โดยปลากระบอกจะกินกุ้งเคย ตะไคร้น้ำและแพลงตอนเป็นอาหาร และปลาชนิดนี้จะชอบอยู่กันเป็นฝูง

Prince of Songkla University Pattani Campus

5) สภาพปัญหา

ปัญหาที่ชาวประมงพื้นบ้านบ้านตะโล๊ะสมิแลประสบ คือ ปัญหาจากเครื่องมือทำลายประเภท อวนรุน ซึ่งเครื่องมือดังกล่าวนี้ส่งผลให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงเป็นอย่างมาก ในส่วนของชาวประมงพื้นบ้านบ้านตะโล๊ะสมิแลจะร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหาร่วมกันกับหมู่บ้านปาตาบูดี โดยชาวบ้านได้มีการรวมกลุ่มกันในการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การใช้กำลัง การออกไปยิง หลักจากนั้นชาวบ้านก็รู้สึกว่าวิธีการที่ใช้อยู่ไม่ได้ผลจึงหาวิธีการใหม่ ๆ ก็คือ การรวมกลุ่มกับชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีปัญหาเหมือนกัน ร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยมีการประสานกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง โดยมีการออกลาดตระเวนและตรวจจับเรือประมงที่กระทำผิดกฎหมายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ แต่ปัญหาดังกล่าวก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ เพราะเมื่อชาวประมงพื้นบ้านออกไปลาดตระเวนและตรวจจับ เรือประมงที่กระทำผิดกฎหมายก็ไม่ออกทำการประมง แต่ถ้าเมื่อใดชาวประมง

พื้นบ้านไม่ได้ออกลาดตระเวน เรือเหล่านั้นก็จะออกทำการประมงทันที ซึ่งปัญหาก็ไม่สามารถคลี่คลายเท่าใดนัก จนระยะหลังชาวประมงพื้นบ้านได้มีการร่วมกับเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีในการผลักดันในระดับนโยบาย ทำให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีการประกาศกระทรวงขึ้นมาฉบับหนึ่ง คือ ห้ามมิให้ใช้เครื่องมืออวนรุนประกอบกับเรือยนต์ในพื้นที่บางแห่ง ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2546 ซึ่งประกาศดังกล่าวก็ได้มีผลบังคับใช้ แต่ก็ยังมีเรืออวนรุนในยังลักลอบทำการประมงอยู่ ในทางกฎหมายเรืออวนรุนไม่สามารถทำการประมงในพื้นที่จังหวัดปัตตานีได้ และข้อด้อยของกฎหมายประมง คือ ต้องจับในขณะทำการประมง ทำให้เรือประมงอวนรุนที่ออกทำการประมงอยู่ เมื่อเห็นเรือตรวจการณ์ชายฝั่งออกลาดตระเวนก็จะยกคันรุน ให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถ

6) กลุ่มและเครือข่ายที่เป็นศักยภาพของชุมชน

- ชมรมชาวประมงพื้นบ้านตะโล๊ะสมิแล
- กลุ่มเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง
- กลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ (ทำบูดู)
- กลุ่มคณะกรรมการโรงเรียน
- กลุ่มคณะกรรมการมัสยิด
- กลุ่มโรงเรียนตาดีกา
- กลุ่ม อสม.

4.1.3.5 บ้านปาตาบูดี

1) ภูมิหลังชุมชน

หมู่บ้านปาตาบูดี ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี บ้านปาตาบูดีเป็นชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณแหลมตาชีใกล้อ่าวปัตตานี ชุมชนบ้านปาตาบูดีเป็นชุมชนที่มีการตั้งรกรากมายาวนานแล้ว กลุ่มคนที่มาตั้งถิ่นฐานเป็นคนมาเลเซีย เดิมทีมาค้าขายและแวะมาพักแรมบริเวณชายหาดของบ้านปาตาบูดี แต่เมื่อมาพักแรมก็เห็นสภาพของพื้นที่เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ การสัญจรไปมาโดยทางเรือก็สะดวกและสามารถทำการประมงได้อีกอาชีพหนึ่ง ในสมัยก่อนพื้นที่บ้านปาตาบูดีเป็นพื้นที่ป่าและมีต้นไม้นานาชนิด โดยเฉพาะต้นโพธิ์ทะเล ซึ่งจากลักษณะจุดเด่นดังกล่าวทำให้คนที่มาอาศัยในบริเวณดังกล่าวได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านปาตาบูดี” ซึ่งคำว่า “ปาตา” ในภาษามลายูแปลว่า หาด และคำว่า “บูดี” แปลว่าต้นโพธิ์

หมู่บ้านปาตาบูดี ปัจจุบันตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีครัวเรือนประมาณ 333 ครัวเรือน ประชากรรวมประมาณ 2,289 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นหลัก รองลงมาก็เป็นอาชีพค้าขาย และรับจ้าง

2) สภาพทั่วไปของชุมชน

หมู่บ้านปาตาบูดี ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบชายฝั่งของอ่าวปัตตานี โดยมีอาณาเขตเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ดังนี้

Prince of Songkla University Pattani Campus

ทิศเหนือ ติดต่อกับทะเลทางฝั่งอ่าวไทย

ทิศใต้ ติดต่อกับอ่าวบางปู

ทิศตะวันออก ติดต่อกับหมู่บ้านตะโล๊ะสมิแล อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอ่าวปัตตานี

3) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเหมือนญาติพี่น้อง การพึ่งพาอาศัยและของคนในชุมชนเริ่มต้นจากการถ่ายทอดความรู้ในการทำเครื่องมือที่ใช้ในการทำประมง เช่น การทำเครื่องมือประมง การดูลักษณะของดินฟ้าอากาศ อุปนิสัยของสัตว์น้ำแต่ละชนิดว่าชอบอยู่ในลักษณะพื้นที่แบบใด ดินโคลนหรือว่าดินทราย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่จำเป็นที่ชาวประมงพื้นบ้านต้องเรียนรู้เพื่อนำไปปฏิบัติ ซึ่งการถ่ายทอดวิธีการเหล่านี้เป็นการถ่ายทอดจากพ่อสู่ลูกหรือไม่ก็จากผู้อาวุโสในชุมชนที่มีประสบการณ์ในการทำการประมง ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้จะมีการถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่น เพื่อเป็นการใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพต่อไป

อีกประเด็นหนึ่งที่เห็นได้ชัดจากการพึ่งพาอาศัยของคนในชุมชน คือ การบอกเล่าถึงพื้นที่ที่ทำการประมงว่าบริเวณใดที่มีสัตว์น้ำในช่วงนั้น ๆ ซึ่งชาวประมงพื้นบ้านจะไม่หวงแหนพื้นที่การทำการประมง ถ้าเครื่องมือที่ใช้เป็นเครื่องมือประมงที่ไม่ทำลายทรัพยากรและในทางกับกันถ้าเครื่องมือทำลายทรัพยากรไปทำการประมงบริเวณดังกล่าว ชาวประมงพื้นบ้านก็จะร่วมกันออกลาดตระเวนและตรวจจับเรือประมงที่กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวเป็นความร่วมมือที่ชาวประมงพื้นบ้านทุกคนร่วมกันดูแลทรัพยากร ในกรณีของชาวประมงพื้นบ้านจากหมู่บ้านอื่น ๆ มาทำการประมงบริเวณหน้าหมู่บ้านก็ไม่มีปัญหาอะไร ถ้าบุคคลนั้นทำการประมงด้วยเครื่องมือประมงแบบพื้นบ้านหรือเครื่องมือประมงที่ไม่ทำลายทรัพยากร เพราะชาวประมงพื้นบ้านมองว่าทรัพยากรสัตว์น้ำเป็นของทุกคน ทุกคนสามารถนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ และไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับบุคคลอื่น ๆ

4) การประกอบอาชีพ

หมู่บ้านปาตาบูดีเป็นชุมชนที่มีลักษณะที่อยู่ขนาบข้างเป็นอ่าวปัตตานีและอีกด้านเป็นทะเลอ่าวไทย โดยในอ่าวเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์มาก ในอดีตเป็นแหล่งหญ้าทะเล เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำวัยอ่อน ซึ่งลักษณะความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเลือกประกอบอาชีพทำการประมงแบบพื้นบ้าน การประกอบอาชีพจะใช้เครื่องมือประมงประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. อวนลอยกุ้ง 3 ชั้น ใช้จับสัตว์น้ำประเภทกุ้งแชบ๊วย ช่วงเดือนตุลาคม , เดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม คือ ช่วงมรสุม 1 เดือน และหลังมรสุม 3 เดือน ชาวประมงพื้นบ้านจะใช้เครื่องมือชนิดนี้ อวนชนิดนี้จะใช้วางในบริเวณน้ำลึกไม่เกิน 8 เมตร ซึ่งเป็นเขตชายฝั่ง

2. อวนจมปู เป็นอวนที่ใช้จับปูม้า อวนชนิดนี้ใช้วางบริเวณน้ำลึกประมาณ 4 – 14 เมตร ระยะห่างจากฝั่ง 1 – 5 กิโลเมตร

Prince of Songkla University Pattani Campus

3. อวนปลา เป็นอวนที่ใช้จับปลากระบอกและปลาซา โดยอวนชนิดนี้จะนิยมวางในอ่าวปัตตานี เพราะบริเวณดังกล่าวเป็นดินโคลนและเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ โดยปลากระบอกจะกินกุ้งเคยตะไคร้น้ำและแพลงตอนเป็นอาหาร และปลาชนิดนี้จะชอบอยู่กันเป็นฝูง

5) สภาพปัญหา

ปัญหาที่ชาวประมงพื้นบ้านบ้านปาตาบูดีประสบก็ไม่ได้แตกต่างจากหมู่บ้านอื่น ๆ ที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล คือ ปัญหาการทำลายทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจากเครื่องมือประมงที่มีประสิทธิภาพในการทำลายสูงอย่างเช่น อวนรุน อวนรุนเป็นเครื่องมือที่เกิดขึ้นมานานแล้ว โดยชาวบ้านได้มีการรวมกลุ่มกันในการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การใช้กำลัง การออกไปยิง หลักจากนั้นชาวบ้านก็รู้สึกว่าวิธีการที่ใช้อยู่ไม่ได้ผลจึงหาวิธีการใหม่ ๆ ก็คือ การรวมกลุ่มกับชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีปัญหาเหมือนกันร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยมีการประสานกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง โดยมีการออกลาดตระเวนและตรวจจับเรือประมงที่กระทำผิดกฎหมายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ แต่ปัญหาดังกล่าวก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ เพราะเมื่อชาวประมงพื้นบ้านออกไปลาดตระเวนและตรวจจับ เรือประมงที่กระทำผิดกฎหมายก็ไม่ออกทำการประมง แต่ถ้าเมื่อใดชาวประมงพื้นบ้านไม่ได้ออกลาดตระเวน เรือเหล่านั้นก็จะออกทำการประมงทันที ซึ่งปัญหาก็ไม่สามารถคลี่คลายเท่าใดนัก จนระยะหลังชาวประมงพื้นบ้านบ้านปาตาบูดีได้มีการร่วมกับเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีในการผลักดันในระดับนโยบาย ทำให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีการประกาศกระทรวงขึ้นมาฉบับหนึ่ง คือ ห้ามมิให้ใช้เครื่องมืออวนรุนประกอบกับเรือยนต์ในพื้นที่บางแห่ง ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2546 ซึ่งประกาศดังกล่าวก็ได้มีผลบังคับใช้ แต่ก็ยังมีเรืออวนรุนในยังลักลอบทำการประมงอยู่ ในทางกฎหมายเรืออวนรุนไม่สามารถทำการประมงในพื้นที่จังหวัดปัตตานีได้ และข้อด้อยของกฎหมายประมง คือ ต้องจับในขณะทำการประมง ทำให้เรือประมงอวนรุนที่ออกทำการประมงอยู่ เมื่อเห็นเรือตรวจการณ์ชายฝั่งออกลาดตระเวนก็จะยกคันรุนให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถ

6) กลุ่มและเครือข่ายที่เป็นศักยภาพของชุมชน

- ชมรมชาวประมงพื้นบ้านปาตาบูดี
- กลุ่มคณะกรรมการโรงเรียน
- กลุ่มคณะกรรมการมัสยิด
- กลุ่มโรงเรียนตาดีกา
- กลุ่ม อสม.

4.1.3.6 บ้านปาตาบาระ

1) ภูมิหลังชุมชน

หมู่บ้านปาตาบาระ ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี คำว่า “ปาตาบาระ” เป็นภาษามลายู แปลว่า ชายหาดตะวันตก จากคำบอกเล่าของชาวบ้านที่ได้มีการเล่าต่อกันมา

Prince of Songkla University Pattani Campus

กล่าวคือ ผู้บุกเบิกหมู่บ้านปาตาบาระ คือนายเวาะแต ซึ่งนายเวาะแตนั้นดั้งเดิมเป็นคนมาจากประเทศมาเลเซีย พื้นที่บ้านปาตาบาระจะเป็นหมู่บ้านที่มีเรือสินค้าผ่านและมาจอดเทียบท่าอยู่เป็นประจำ ซึ่งเรือสินค้าที่เข้ามาจะเป็นพ่อค้าจากรัฐตรังกานู ประเทศมาเลเซีย เดินทางโดยเรือสำเภา สินค้าที่นำมาขายก็จะเป็นเครื่องครัวประเภททองเหลือง และเมื่อขายสินค้าหมดก็จะบรรทุกเกลือจากปัตตานีไปขายที่ประเทศมาเลเซีย

ปัจจุบันหมู่บ้านปาตาบาระมีจำนวนครัวเรือนประมาณ 168 ครัวเรือน ประชากรรวมประมาณ 921 คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นหลัก โดยในปัจจุบันมีเรือประมงในหมู่บ้านทั้งหมด 90 ลำ

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

หมู่บ้านปาตาบาระตั้งอยู่บนที่ราบชายฝั่งของอ่าวปัตตานี โดยมีอาณาเขตเชื่อมต่อหมู่บ้านดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับทะเลอ่าวไทย

ทิศใต้ ติดต่อกับหมู่ที่ 3 ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสายบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับทะเลอ่าวไทย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับหมู่ที่ 7 บ้านลุ่ม ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสายบุรี

สภาพทั่วไปของพื้นที่ในหมู่บ้าน เป็นพื้นที่ราบริมชายฝั่งทะเล จะมีลักษณะของดินทรายเป็นที่ตั้งบ้านเรือน ปลูกไม้ผลประเภทมะพร้าวและเลี้ยงสัตว์ โดยแนวการวางตัวของพื้นที่ชุมชนจะอยู่ในแนวตะวันตกถึงตะวันออก ขนานไปตามแนวลำคลองและทะเล

3) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

การดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แบ่งปันและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จะเห็นได้จากเมื่อมีคนในชุมชนไปเจอฝูงปลาจะมีการพูดทางวิทยุสื่อสารให้เพื่อน ๆ มาตกปลาบริเวณพื้นที่ที่ตนอยู่

4) การประกอบอาชีพ

หมู่บ้านปาตาบาระเป็นชุมชนที่มีลักษณะพื้นที่ทางกายภาพอยู่ติดกับทะเลฝั่งอ่าวไทย ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการประมงแบบพื้นบ้านเป็นหลัก อาชีพเสริมของคนในชุมชน คือ การต้มตากปลากะตัก , การเลี้ยงปลาในกระชัง และการทำน้ำบูดู

ในอดีตการทำการประมงจะใช้เรือใบเป็นพาหนะในการออกทะเล โดยเครื่องมือที่ใช้คือ อวนทับตลิ่ง , อวนปลาจาระเม็ด , ยอ ยอเป็นเครื่องมือที่ต้องใช้แรงงานในการทำการประมง จำนวน 20 – 30 คน และตกเบ็ด ซึ่งเครื่องมือประเภทตกเบ็ดก็ยังมีอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ เพราะเครื่องมือตกเบ็ดเป็นเครื่องมือที่ใช้ต้นทุนต่ำและไม่ต้องจ้างแรงงานในการทำการประมง และการเลือกขนาดของเบ็ดแต่ละชนิดจะขึ้นอยู่กับชนิดของปลาที่เราต้องการที่จะจับหรือไม่ก็เลือกจากฤดูกาลของปลาแต่ละชนิด คือ เบ็ดเบอร์ 16 และ 18 ใช้ตกปลาสลา , เบ็ดเบอร์ 11 ใช้ตกปลาทราย , เบ็ดเบอร์ 9 ใช้ตกปลาโอ และเบอร์ 6 หรือ เบอร์ 7 จะใช้ตกปลาอินทร์ การใช้เหยื่อในการตกปลานั้นชาวประมงพื้นบ้านจะเลือกใช้ทั้งเหยื่อปลอมและเหยื่อจริง โดยเหยื่อจริง

Prince of Songkla University Pattani Campus

ชาวประมงพื้นบ้านจะจะใช้วิธีการคือการไปตกบริเวณซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้านที่ชาวบ้านได้ทำเอาไว้ ซึ่งในพื้นที่บ้านปาตาบาระนั้นจะมีทั้งปะการังเทียมที่ชาวบ้านไปทำและปะการังเทียมที่หน่วยงานภาครัฐไปวางไป ส่วนการใช้ประโยชน์จากซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้านนั้นสมัยก่อชาวประมงพื้นบ้านจะใช้เถาวัลย์ในการใช้ผูกทางมะพร้าวกับไม้ไผ่ แต่ในปัจจุบันจะใช้เชือกแทน

การตกเบ็ดจะสามารถทำได้ตลอดปี แต่ช่วงที่มีปลาเยอะก็เป็นช่วงหลังมรสุม ประมาณเดือนมีนาคม และช่วงที่ปลาจะไม่กินเหยื่อก็ช่วงช้างแรม

ปัญหาที่ชาวประมงพื้นบ้านบ้านปาตาบาระประสบ คือ ปัญหาจากเครื่องมือทำลาย ประเภทอวนลาก เรือปั่นไฟปลากะตัก ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้ส่งผลให้สัตว์น้ำลดลง เพราะการนำปลาที่ไม่ได้ขนาดมาขายโดยไม่รอให้ปลาชนิดนั้นโตเต็มที่

5) กลุ่มและเครือข่ายที่เป็นศักยภาพของชุมชน

- ชมรมชาวประมงพื้นบ้านปาตาบาระ
- กลุ่มตกปลา
- กลุ่มแปรรูปสัตว์น้ำ (ทำบูดู)
- กลุ่มคณะกรรมการโรงเรียน
- กลุ่มคณะกรรมการมัสยิด
- กลุ่มโรงเรียนตาดีกา
- กลุ่ม อสม.

4.1.3.7 บ้านละเวง

1) ภูมิหลังของชุมชน

บ้านละเวง ปัจจุบันตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลดอนทราย อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี การตั้งชื่อหมู่บ้านนั้น มีผู้อาวุโสในชุมชนเล่าว่ามาจากที่นายอำเภอไม้แก่นเป็นคนตั้งให้ โดยที่มามาจากที่ว่านายอำเภอลงพื้นที่เพื่อไปพบปะชาวบ้าน และในขณะนั้นเองได้มีนกตัวหนึ่งมาเกาะกิ่งไม้แล้วร้องว่า “ละเวง ละเวง” ทำให้นายอำเภอและชาวบ้านที่อยู่บริเวณนั้นได้ยินเสียงนกร้องว่า ละเวง จึงได้มีการตั้งชื่อหมู่บ้านว่าหมู่บ้านละเวงตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปัจจุบันหมู่บ้านละเวงมีครัวเรือน ประมาณ 158 ครัวเรือน ประชากรรวม 827 คน โดยประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำการประมงเป็นหลัก ส่วนอาชีพเสริม คือ การเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง และมีโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมโดยการปักผ้า ทอผ้าและการสานย่านลิเภา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม โดยในปัจจุบันมีเรือประมงในหมู่บ้านทั้งหมดประมาณ 157 ลำ

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

หมู่บ้านละเวงตั้งอยู่บนที่ราบชายฝั่ง โดยมีอาณาเขตเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ดังนี้

Prince of Songkla University Pattani Campus

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลไทรทอง อำเภอไม้แก่น

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านป่าไหม้ อำเภอไม้แก่น

ทิศตะวันออก ติดต่อกับทะเลอ่าวไทย อำเภอไม้แก่น

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลไทรทอง อำเภอไม้แก่น

สภาพทั่วไปของพื้นที่ในชุมชน พื้นที่จะเป็นดินทราย มีบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจายโดยมีป่าชายเลนและป่าจากขนาบกับหมู่บ้าน

3) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

การดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จะเห็นได้จาก ถ้ามีเรือของชาวบ้านคนใดเครื่องยนต์เสียในระหว่างการออกทะเลก็จะมีการช่วยเหลือในการช่วยลากเรือเข้าฝั่ง รวมทั้งเวลาจะออกไปทำการประมงก็จะนัดหมายกันออกไปพร้อม ๆ กันเป็นกลุ่ม

4) การประกอบอาชีพ

ในอดีตชาวบ้านในชุมชนประกอบอาชีพทำการประมงโดยใช้เครื่องมืออันได้แก่ ยกยอ อวนปลาหลังเขียว อวนทับตลิ่ง โดยใช้เรือใบเป็นพาหนะในการออกทำการประมง ซึ่งในอดีตทรัพยากรมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก เห็นได้จากบริเวณชายฝั่งของบ้านละเวงจะมีเต่าขึ้นมาวางไข่อยู่เป็นประจำ ส่วนการค้าขายสัตว์น้ำในสมัยก่อนจะเป็นการแลกเปลี่ยนมากกว่าการซื้อขาย โดยสัตว์น้ำที่ได้ชาวบ้านจะนำแปรรูปเป็นปลาแห้ง กุ้งแห้ง โดยชุมชนที่มีการติดต่อและมีการแลกเปลี่ยนสินค้าก็จะมีบ้านดอนทราย บ้านม่วงชุม สายบุรี และบ้านรามัน จ.ยะลา ซึ่งสิ่งของที่ชาวบ้านนำไปแลกเปลี่ยนกลับมาก็จะเป็นข้าว เมื่อมีการสร้างถนนเพื่อเป็นทางสัญจรไปมาทำให้วิธีการแลกเปลี่ยนสินค้าหายไป เพราะการเดินทางไปมาสะดวกขึ้น ทำให้สามารถที่จะนำสัตว์น้ำที่ได้ไปขายตามตลาดนัด เช่น ที่ต้นไทร ซึ่งการนำปลาและกุ้งไปขายจะต้องไปทั้งผู้หญิงและผู้ชาย เพราะว่าต้องแบกสินค้าไป ส่วนเวลาขายก็จะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง พอมาประมาณปี 2523 มีการสร้างถนน ทำให้ชาวบ้านไม่ต้องนำกุ้งและปลาไปขายเองจะมีเถ้าแก่มารับซื้อ แต่จะซื้อสินค้าบางประเภทเท่านั้น เช่น ปลากะตัก ส่วนในปัจจุบันชาวบ้านขายปลาให้เถ้าแก่ในหมู่บ้าน และถ้าได้ปลาอินทรีย์ตัวใหญ่ชาวบ้านก็จะนำไปขายเองที่สายบุรีและนราธิวาส เพราะถ้านำปลาที่ได้ไปขายเองจะทำให้ได้ราคาที่สูงขึ้นกว่าขายในหมู่บ้าน

เครื่องมือที่ใช้ชาวประมงพื้นบ้านใช้ทำการประมงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่

1. อวนทับตลิ่ง อวนทับตลิ่งจะทำในช่วงเดือนเมษายนถึงมิถุนายน ตาอวนที่ใช้จะมีขนาด 2 นิ้ว ยาว 400 เมตร ลึก 12 เมตร ซึ่งอวนทุบตลิ่งนี้จะใช้ด้ายดิบในการทำหลังจากมีด้ายไนล่อนเข้ามาชาวบ้านก็เลิกใช้เครื่องมือประเภทนี้ เพราะด้านไนล่อนไม่ต้องย้อมและประสิทธิภาพในการใช้งานดีกว่าด้ายดิบ

2. อวนปาแย อวนปาแยจะทำในช่วงเดือนเมษายนถึงกรกฎาคม ความยาวประมาณ 200 เมตร ปัจจุบันก็ไม่นิยมใช้อวนประเภทนี้แล้ว

Prince of Songkla University Pattani Campus

3. อวนล้อมปลาทู อวนปลาทูจะทำในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม ยาว 30 เมตร/ผืน ความลึกประมาณ 14 เมตร ตาอวนขนาด 4.5 เซนติเมตร อวนปลาทูจะทำในเวลากลางคือและช่วงเดือนมืด

4. อวนปลากระเบน จะทำในช่วงเดือนเมษายนถึงพฤศจิกายน

5. อวนปลาหลังเขียว อวนปลาหลังเขียวจะทำในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤศจิกายน ขนาด ตาอวนจะใช้ขนาด 2 – 5 เซนติเมตร ความลึก 10 เมตร

6. อวนปู จะทำในช่วงเดือนเมษายนถึงพฤศจิกายน

7. ตกเบ็ด เครื่องมือชนิดนี้จะสามารถทำได้ตลอดปี ยกเว้นช่วงที่มีคลื่นลมแรงไม่สามรถนำเรือออกไปทำการประมงได้

ปัญหาที่ชาวประมงพื้นบ้านบ้านละเวงประสบ คือ

1. ปัญหาจากเครื่องมือทำลาย ประเภท อวนลาก เครื่องมือดังกล่าวนี้ส่งผลให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง รวมทั้งไปทำลายอวนของชาวบ้านที่วางเอาไว้

2. ปัญหาปากคลองปิด ส่งผลให้น้ำเน่าเสียและชาวบ้านไม่สามารถนำเรือเข้าออกได้ รวมทั้งชาวบ้านไม่สามารถหากินในคลองได้ เพราะน้ำเน่าเสียทำให้ปลาตาย

วิธีการในการแก้ไขปัญหา

1. กรณีอวนลาก ในอดีตชาวบ้านได้มีการออกไปไล่ยิงเรืออวนลาก แต่ไม่ได้ผลในส่วนปัจจุบันชาวบ้านก็ร่วมกันออกลาดตระเวนเมื่อเห็นอวนลากออกทำการประมง

2. กรณีปากคลองปิด ชาวบ้านได้แจ้งเรื่องไปที่กรมเจ้าท่า ทางกรมเจ้าท่าก็ได้นำรถมาขุดเพื่อให้ปากคลองเปิด แต่เมื่อเวลาผ่านไปประมาณ 2 – 3 เดือนปากคลองก็ปิดอีก

<u>5) กลุ่มและเครือข่ายที่เป็นศักยภาพของชุมชน</u>

- ชมรมชาวประมงพื้นบ้านบ้านละเวง
- กลุ่มส่งเสริมอาชีพตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ (กลุ่มปักผ้า , ทอผ้า และจักสานย่านลิเภา)
- กลุ่มเลี้ยงปลากะพงขาวในกระชัง
- กลุ่มคณะกรรมการโรงเรียน
- กลุ่มคณะกรรมการมัสยิด
- กลุ่มโรงเรียนตาดีกา
- กลุ่ม อสม.

4.1.3.8 บ้านป่าไหม้

<u>1) ภูมิหลังของชุมชน</u>

บ้านป่าไหม้ ปัจจุบันตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลดอนทราย อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี จากการสอบถามผู้อาวุโสในชุมชนเล่าว่า ในอดีตบ้านป่าไหม้เป็นเพียงพื้นที่ที่ชาวบ้านจากบาเจาะมาจับจองที่ดิน

Prince of Songkla University Pattani Campus

เพื่อทำประโยชน์ในการทำสวน ทำไร่ สภาพพื้นที่ในสมัยก่อนจะเป็นพื้นที่ที่เป็นป่า และมีสัตว์ป่าที่หลากหลายชนิด เช่น เสือ ซึ่งการเข้ามาบุกเบิกของชาวบ้านในครั้งนั้นเป็นการเดินทางไปกลับและพืชที่ชาวบ้านนิยมปลูกในสมัยนั้นก็จะเป็นมะพร้าว แตงโม หลังจากที่ชาวบ้านมาปลูกพืชอยู่ระยะหนึ่ง ชาวบ้านเห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ก็มีการมาอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งในสมัยนั้นก็มีชาวบ้านมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ประมาณ 5 ครัวเรือน ซึ่งชาวบ้านเหล่านั้นจะประกอบอาชีพทำสวนและทำการประมงเป็นหลัก

การตั้งชื่อหมู่บ้านป่าไหม้มาจากเหตุการณ์ที่ในพื้นที่ได้เกิดไฟไหม้ป่าในมัยที่ชาวบ้านเข้ามาทำสวน ทำไร่ จากเหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้ชาวบ้านได้นำมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านมาจนถึงปัจจุบันนี้

ปัจจุบันหมู่บ้านป่าไหม้ มีครัวเรือน ประมาณ 150 ครัวเรือน ประชากรรวม 874 คน โดยประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำการประมงเป็นหลัก และมีโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมโดยการปักผ้า ทอผ้าและการสานย่านลิเภา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม

2) สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

หมู่บ้านป่าไหม้ตั้งอยู่บนที่ราบชายฝั่ง โดยมีอาณาเขตเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอ่าวไทย
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านรังมดแดง อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี

3) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

การดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จะเห็นได้จาก ถ้ามีเรือของชาวบ้านคนใดเครื่องยนต์เสียในระหว่างการออกทะเลก็จะมีการช่วยเหลือในการช่วยลากเรือ เข้าฝั่ง รวมทั้งเวลาจะออกไปทำการประมงก็จะนัดหมายกันออกไปพร้อม ๆ กันเป็นกลุ่ม

4) การประกอบอาชีพ

ในอดีตชาวบ้านในชุมชนประกอบอาชีพทำการประมงโดยใช้เครื่องมืออันได้แก่ ยกยอ อวนปลาหลังเขียว อวนทับตลิ่ง โดยใช้เรือใบเป็นพาหนะในการออกทำการประมง ซึ่งในอดีตทรัพยากรมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก เห็นได้จากบริเวณชายฝั่งของบ้านละเวงจะมีเต่าขึ้นมาวางไข่อยู่เป็นประจำ ส่วนการค้าขายสัตว์น้ำในสมัยก่อนจะเป็นการแลกเปลี่ยนมากกว่าการซื้อขาย โดยสัตว์น้ำที่ได้ชาวบ้านจะนำแปรรูปเป็นปลาแห้ง กุ้งแห้ง โดยชุมชนที่มีการติดต่อและมีการแลกเปลี่ยนสินค้าก็จะมีบ้านดอนทราย บ้านม่วงชุม สายบุรี และบ้านรามัน จ.ยะลา ซึ่งสิ่งของที่ชาวบ้านนำไปแลกเปลี่ยนกลับมาก็จะเป็นข้าว เมื่อมีการสร้างถนนเพื่อเป็นทางสัญจรไปมาทำให้วิธีการแลกเปลี่ยนสินค้าหายไป เพราะการเดินทางไปมาสะดวกขึ้น ทำให้สามารถที่จะนำสัตว์น้ำที่ได้ไปขายตามตลาดนัด เช่น ที่ต้นไทร ซึ่งการนำปลาและกุ้งไปขายจะต้องไปทั้งผู้หญิงและผู้ชาย เพราะว่าต้องแบกสินค้าไป ส่วนเวลาขายก็จะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง พอมาประมาณปี 2523 มีการสร้างถนน ทำให้ชาวบ้านไม่ต้องนำกุ้งและปลาไปขายเองจะมีเถ้าแก่มารับซื้อ แต่จะซื้อสินค้าบาง

Prince of Songkla University Pattani Campus

ประเภทเท่านั้น เช่น ปลากะตัก ส่วนในปัจจุบันชาวบ้านขายปลาให้เถ้าแก่ในหมู่บ้าน และถ้าได้ปลาอินทรีย์ตัวใหญ่ชาวบ้านก็จะนำไปขายเองที่สายบุรีและนราธิวาส เพราะถ้านำปลาที่ได้ไปขายเองจะทำให้ได้ราคาที่สูงขึ้นกว่าขายในหมู่บ้าน

เครื่องมือที่ใช้ชาวประมงพื้นบ้านใช้ทำการประมงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่

1. อวนทับตลิ่ง อวนทับตลิ่งจะทำในช่วงเดือนเมษายนถึงมิถุนายน ตาอวนที่ใช้จะมีขนาด 2 นิ้ว ยาว 400 เมตร ลึก 12 เมตร ซึ่งอวนทุบตลิ่งนี้จะใช้ด้ายดิบในการทำ หลังจากมีด้ายไนล่อนเข้ามาชาวบ้านก็เลิกใช้เครื่องมือประเภทนี้ เพราะด้านไนล่อนไม่ต้องย้อมและประสิทธิภาพในการใช้งานดีกว่าด้ายดิบ

2. อวนปาแย อวนปาแยจะทำในช่วงเดือนเมษายนถึงกรกฎาคม ความยาวประมาณ 200 เมตร ปัจจุบันก็ไม่นิยมใช้อวนประเภทนี้แล้ว

3. อวนล้อมปลาทู อวนปลาทูจะทำในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม ยาว 30 เมตร/ผืน ความลึกประมาณ 14 เมตร ตาอวนขนาด 4.5 เซนติเมตร อวนปลาทูจะทำในเวลากลางคืนและช่วงเดือนมืด

4. อวนปลากระเบน จะทำในช่วงเดือนเมษายนถึงพฤศจิกายน

5. อวนปลาหลังเขียว อวนปลาหลังเขียวจะทำในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤศจิกายน ขนาดตาอวนจะใช้ขนาด 2 – 5 เซนติเมตร ความลึก 10 เมตร

6. อวนปู จะทำในช่วงเดือนเมษายนถึงพฤศจิกายน

7. ตกเบ็ด เครื่องมือชนิดนี้จะสามารถทำได้ตลอดปี ยกเว้นช่วงที่มีคลื่นลมแรงไม่สามารถนำเรือออกไปทำการประมงได้

ปัญหาที่ชาวประมงพื้นบ้านบ้านป่าไหม้ประสบ คือ

1. ปัญหาจากเครื่องมือทำลาย ประเภท อวนลาก เครื่องมือดังกล่าวนี้ส่งผลให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง รวมทั้งไปทำลายอวนของชาวบ้านที่วางเอาไว้

วิธีการในการแก้ไขปัญหา

1. กรณีอวนลาก ในอดีตชาวบ้านได้มีการออกไปไล่ยิงเรืออวนลาก แต่ไม่ได้ผล ในส่วนปัจจุบันชาวบ้านก็ร่วมกันออกลาดตระเวนเมื่อเห็นอวนลากออกทำการประมง

<u>5) กลุ่มและเครือข่ายที่เป็นศักยภาพของชุมชน</u>

- ชมรมชาวประมงพื้นบ้านบ้านป่าไหม้
- กลุ่มส่งเสริมอาชีพตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ (กลุ่มปักผ้า)
- กลุ่มคณะกรรมการโรงเรียน
- กลุ่มคณะกรรมการมัสยิด
- กลุ่มโรงเรียนตาดีกา
- กลุ่ม อสม.

Prince of Songkla University Pattani Campus